

บทบาทครูในศตวรรษที่ 21 “ครูผู้สร้างคน”

Teacher's role in the 21st century, "Teacher who Creative Persons"

พระมหาตุ้ย ขนติธมโม (คำหน่อ)¹ พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทธิวิโส (กล่ำทวี) ²

อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี¹

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี²

PhraMaha Tui Khantithammo (Kham Nua)¹ Phutti Phong phutthithi woso (klamthawi) ²

Teacher Education Curriculum for Social Studies

MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity Uthaitani Buddhist College¹

Teacher Buddhist Curriculum for Buddhist Management

MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity Uthaitani Buddhist College²

E-mail : phramahatui_2533@gmail.com

บทคัดย่อ

ครูมีบทบาทความสำคัญต่อสังคมมากมาย จนกระทั่งสังคมยกย่องให้ครูเป็นปูชนียบุคคล เพราะนอกจากครูจะคอยสั่งสอนอบรมวิชาความรู้ต่าง ๆ แล้วครูจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ต่อสุขทุกข์ของศิษย์ ความเจริญก้าวหน้าของศิษย์และคอยปกป้องมิให้ศิษย์กระทำความชั่วต่าง ๆ งานของครูเป็นงานสร้างสรรค์ที่บริสุทธิ์เพราะเป็นการวางรากฐานความรู้ ความดี และความสามารถทุก ๆ ด้านแก่ศิษย์ เพื่อช่วยให้สามารถดำรงตนเป็นคนดี มีอาชีพเป็นหลักฐาน และเป็นประโยชน์แก่สังคม เพื่อความสำเร็จ ความก้าวหน้าและความสุขความเจริญของผู้อื่นตลอดชีวิต ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อสังคมและประเทศชาติ เพราะครูเป็นทั้งผู้สร้าง และผู้กำหนดอนาคตของเยาวชน สังคมและประเทศชาติ ให้พัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการและถูกต้องแต่ความคาดหวังที่หลายฝ่ายหวังไว้กับครู จะสำเร็จได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบ ความตั้งใจจริง ความเสียสละ ความเอาใจใส่ ความอดทน ในการทำงานอบรมสั่งสอนศิษย์ของครูนั่นเอง ดังนั้นจึงได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครูไว้ดังนี้ 1. ครูจะต้องเป็นนักวิจัย เก็บข้อมูลให้ละเอียดว่าปัญหาสังคมในปัจจุบันมีอะไรที่ครูจะต้องร่วมมือแก้ไข 2. ครูต้องเป็นนักวิเคราะห์เมื่อหาข้อมูลมาพร้อมก็นำปัญหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ต้นตอของปัญหาให้ละเอียด 3. ครูต้องเป็นนักวิจารณ์ทั้งปัญหาของตนเองของนักเรียนและสังคมด้วยวิธีจิตวิทยาเพื่อความกระจ่างของปัญหา ครูจะต้องเป็นคนกล้าที่จะแสดงว่าครูเข้าใจปัญหาและพร้อมที่จะแก้ปัญหา 4. ครูจะต้องมีความสามารถนำคุณค่าของบทเรียนมาเป็นตัวเชื่อมโยงผสมผสานให้เกิด การแก้ไขปัญหาในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : บทบาทครู, ศตวรรษที่ 21, ครูผู้สร้างคน,

Abstract

Teachers are very role important for society until their precursor because in addition to teachers teaching various knowledge subjects, teachers must take care of happiness. The students' suffering, the advancement of the students, and the protection of the disciples from the evil acts of the teachers, the work of the teachers is pure creation because it is the foundation of knowledge, goodness and all abilities for the disciple to help them to be a person. Good has a career as evidence and benefits to society for the success, progress and happiness of others throughout their lives. Teachers are important persons to society and the nation because teachers are both the creators and the creators of the future of the youth society. And the nation to develop in the desired and correct direction, but the expectations that many people have for teachers to be fulfilled must depend on responsibility, earnestness, sacrifice, care and patience in educating the teacher's students. Thus, 1. A teacher must be a researcher and collect detailed information about the current social problems 2. A teacher must be an analyst. 3. Being a critic of both students' own problems and society through psychological methods. Teachers must be courageous to show that teachers understand problems and are ready to solve them. 4. Also become an integral link to be an effective solution to social problems.

Keywords: Teacher's role, the 21st century, Creative Persons.

1. บทนำ

ครูเป็นผู้ที่มีความสามารถให้คำแนะนำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเรียน สำหรับนักเรียน หรือนักศึกษาในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน มีหน้าที่ หรือมีอาชีพในการสอนกับวิชาความรู้ หลักการคิดการอ่าน รวมถึงการปฏิบัติและแนวทางในการทำงาน โดยวิธีในการสอนจะแตกต่างกันออกไปโดยคำนึงถึงพื้นฐานความรู้ ความสามารถ และเป้าหมายของนักเรียนแต่ละคน และนอกจากการสอนแล้วครูยังเป็นผู้ยกระดับวิญญาณมนุษย์ ให้รู้จักผิดชอบชั่วดี สอนในคุณงามความดีเพื่อเป็นแม่แบบให้เด็กได้ปฏิบัติตาม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ครูมีมากมายบนแผ่นดินไทย ที่สามารถนำเอาการจัดการความรู้มาเป็นพลังในการขยายสิ่งดีด้วยการนำเอาแบบปฏิบัติที่ดี มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เป็นตัวอย่างในการจัดกระบวนการเรียนรู้ดีๆ มากมาย และที่สำคัญครูที่มีแรงบันดาลใจทุ่มเททำงานสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ของศิษย์ ครูเป็นบุคคลสำคัญอันดับแรกที่จะช่วยสร้างคน สร้างชาติ ในสังคมยุคใหม่ ครูจึงต้องทำงานหนักขึ้นอีกหลายเท่า นอกจากจะสอนหนังสือแล้ว ครูยังต้องเป็นพ่อแม่คนที่ 2 คอยอบรมสั่งสอน ปรคับประครองให้เด็กเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศในวันข้างหน้า

2. ลักษณะของครูมืออาชีพ

ครูมืออาชีพ คือครูที่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้านที่จะเป็นครู คือ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการให้การศึกษาอบรมศิษย์ในทุก ๆ ด้าน มีความประพฤติดี วางตัวดี เอาใจใส่ดูแลศิษย์ดี มีวิสัยทัศน์ของความเป็นครู และปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตวิญญาณ ซึ่งจากความหมายนี้ เราจะเห็นได้ว่า ระดับของครูมืออาชีพนั้น แตกต่างจากระดับคนที่ประกอบอาชีพครูอยู่พอสมควร ครูทุกคนถึงแม้จะมีความรู้ทางวิชาชีพทัดเทียมกัน เพราะส่วนใหญ่ต่างจบจากสถาบันผลิตครูเหมือนกัน หรือจะแตกต่างกันบ้างก็ตรงชื่อของมหาวิทยาลัยที่เรียนจบ แต่เมื่อผ่านการคัดเลือกเข้ามาบรรจุครูในสถานศึกษาของรัฐหรือได้ทำงานในสถานศึกษาของเอกชน ครูทุกคนก็มีจุดเริ่มต้นในการทำงานที่แทบจะไม่ต่างกัน แต่อะไรเล่า? ที่เป็นตัววัดว่า ใครคือผู้ประกอบอาชีพครูธรรมดาๆ และใครควรจะถูกรับเรียกว่าเป็นครูมืออาชีพ

สิ่งที่ทำให้ครูมืออาชีพ แตกต่างจากผู้ประกอบอาชีพครูโดยทั่วไปนั้น คือความสามารถปฏิบัติตนให้ดำรงไว้ซึ่งปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นครูที่ดี 4 ประการ ซึ่งปรากฏในหนังสือคู่มือเส้นทางครูมืออาชีพสำหรับครูผู้ช่วยของสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติกร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมวิชาการ, 2544 : 8) อันได้แก่

2.1 อุดมการณ์ของครู

สำหรับครูมืออาชีพ จะเน้นในเรื่องในของการดำรงไว้ซึ่งอุดมการณ์ความเป็นครูมากกว่าจะคำนึงถึงอามิสสินจ้าง โดยพร้อมแสดงความเมตตากรุณาต่อศิษย์ เสียสละและมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถที่ตัวเองพึงกระทำได้

2.2 คุณลักษณะของการเป็นครูที่ดี

ครูมืออาชีพส่วนใหญ่จะมีลักษณะของการเป็นครูที่ดี ซึ่งการเป็นครูที่ดีนั้น ถ้ามองตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพแล้วจะสามารถสรุปได้คร่าวดังนี้ คือ

- ต้องเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องของนโยบายการศึกษา เข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่สอน มีทักษะในการสอน วัดและประเมินผลผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง
- ติดตามสถานการณ์บ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ สามารถจับประเด็นและวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้
- สามารถสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของการดูแลผู้เรียน การจัดการสื่อการเรียนการสอน และการช่วยเหลืองานสนับสนุนการจัดการในโรงเรียนต่าง ๆ เช่น งานพัสดุ หรืองานธุรการ เป็นต้น
- มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักของจรรยาบรรณวิชาชีพ
- รู้จักพัฒนาตนเองและส่งเสริมชุมชนอยู่เสมอ

ซึ่งจากคุณลักษณะการเป็นครูที่ดี โดยสังเคราะห์จากเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ จะเห็นว่าครูมืออาชีพนั้นจะต้องเป็นปฏิบัติดีทั้งต่อตัวเอง ผู้เรียน โรงเรียน รวมไปถึงชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงด้วย

2.3 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบันนี้ อาชีพครูกลายเป็นอาชีพหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงในเรื่องของหนี้สิน ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าครูจะไม่ใช่อาชีพที่ทำรายได้ในระดับที่สูงมากนัก แต่รายได้ของครูก็เพียงพอต่อการใช้สอย ถ้ามีความพอเพียงและสามารถบริหารจัดการได้ดี การมีหนี้สิน ถ้าอยู่ในระดับที่ดูแลจัดการได้นั้น ก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นปัญหาแต่อย่างใด แต่ส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นลักษณะของการมีหนี้สินติดพันรุงรังจนกระทบต่อการทำงาน ทำให้ครูไม่อาจทำงานได้เต็มที่ กังวลกับเรื่องหนี้สินตลอดเวลา ซึ่งสำหรับครูก่อนหน้านี้ จะเป็นผู้ที่หยิบยกแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาใช้ในการดำเนินชีวิตคือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ทำให้สามารถใช้ชีวิตในวิชาชีพครูได้เป็นแบบอย่างที่ดีและมีความสุข

2.4 คุณธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

การเป็นครูก่อนอาชีพ จะต้องยึดถือคุณธรรมในการทำงาน ซึ่งคุณธรรมในการประกอบวิชาชีพครูนั้น ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ จะประกอบด้วย (1) ความมีเมตตา กรุณาต่อศิษย์ (2) มีความยุติธรรม (3) มีความรับผิดชอบ (4) มีวินัย (5) ขยันขันแข็ง (6) อดทน (7) ประหยัด (8) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู (9) ความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต

3. บทบาทและความเป็นครูในศตวรรษที่ 21

ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ กระบวนการเรียนรู้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556 : ออนไลน์) ผู้เรียนจะเรียนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยมีความก้าวหน้า และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากและรวดเร็วขึ้น ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นต่อห้องเรียน (สุตาพร ลักษณะนิยานวิน, 2553 : 18)

บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนในยุค Thailand 4.0 คือ เป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่หล่อหลอมให้ผู้เรียนเกิด “ทักษะ” ด้านต่างๆ ที่คงอยู่และมีพัฒนาการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเน้นให้ผู้เรียนใช้การคิดวิเคราะห์การแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ ที่สามารถนำไปเป็นฐานใน การสร้างผลผลิตหรือนวัตกรรม (Innovation) ได้ในอนาคต เพื่อตอบสนองนโยบาย Thailand 4.0 ของประเทศ คือ การก้าวไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง และทรัพยากรบุคคลของประเทศเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และใช้ ความสามารถนั้นในการขับเคลื่อนประเทศ (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560 : 16) จนทำให้วิธีการสอนแบบเดิม ๆ ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สื่อที่แสดงมีขนาดใหญ่ไม่เพียงพอสำหรับ ผู้เรียนที่อยู่หลังห้อง ความจดจ่อกับผู้สอนถูกเบี่ยงเบนจากพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนขนาดใหญ่ ผู้เรียนมีการนำเอาคอมพิวเตอร์พกพาเข้ามาสืบค้นความรู้ในชั้นเรียน ผู้เรียนถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ครูกำลังสอน หรือนำข้อมูลเหล่านั้นมาพูดคุย โดยที่ครูตอบไม่ได้ หรือไม่เคยรู้มาก่อน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจึงต้องพร้อมที่จะปรับตัวและพัฒนาตนเองให้ทันยุคที่เปลี่ยนไป และต้องไม่ขาดความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาทักษะและวิทยาการให้ทันสมัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ได้เด็กมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมไทยและสังคมโลกต้องการ

ในการนี้กระทรวงศึกษาธิการ (ออนไลน์) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communications Technology :ICT) มาใช้ในการศึกษา ซึ่งจะเป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพทางการศึกษา ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนและการพัฒนาครูได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งยังช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน ตลอดจนลดความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาในโรงเรียนที่ห่างไกลอีกด้วย และได้แนะนำวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ในบทบาทของครูและบทบาทผู้เรียน เพื่อให้ครูได้มีเทคนิคและวิธีการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เทคนิควิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นวิธีที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้คิดค้นคว้าศึกษาทดลอง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนจึงมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในหลาย ๆ ลักษณะ ดังนี้

3.1 เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมแบ่งกลุ่ม หรือจับคู่ เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบแก่ นักเรียนทุกคน จัดการให้ ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตน

3.2 เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An active participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริง ๆ พร้อมทั้งให้ ความคิดและความเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียนขณะทำกิจกรรม

3.3 เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and resource) คอยให้คำตอบเมื่อนักเรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ ตัวอย่าง เช่น คำศัพท์หรือไวยากรณ์การให้ข้อมูลหรือความรู้ ในขณะที่นักเรียนต้องการ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

3.4 เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and encourager) ช่วยสนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์ หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

3.5 เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยตรวจสอบงานที่นักเรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้ นักเรียนผลิตขึ้นมาก่อนที่จะส่งต่อไปให้นักเรียนคนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความถูกต้อง ของคำศัพท์ ไวยากรณ์ การแก้คำผิด อาจจะทำได้ทั้งก่อนทำกิจกรรม หรือบางกิจกรรมอาจจะ แก้ทีหลังได้ ดังตารางต่อไปนี้ เปรียบเทียบลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูสมัยใหม่กับครูสมัยเก่าก็จะเห็นความแตกต่าง (ชาติ แจ่มนุช และคณะ, 2545 : 16) ดังนี้

ครูสมัยใหม่	ครูสมัยเก่า
1. สอนนักเรียนโดยวิธีบูรณาการเนื้อหาวิชา	1. สอนแยกเนื้อหาวิชา
2. แสดงบทบาทในฐานะผู้นำ (Guide) ประสพการณ์ทางการศึกษา	2. มีบทบาทในฐานะตัวแทนของเนื้อหาวิชา (Knowledge)
3. กระตือรือร้นในบทบาท ความรู้สึกของนักเรียน	3. ละเลยเฉยเมยต่อบทบาทนักเรียน
4. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนของหลักสูตร	4. นักเรียนไม่มีส่วนร่วมแม้แต่จะพูดเกี่ยวกับหลักสูตร
5. ใช้เทคนิคการค้นพบด้วยตนเองของนักเรียนเป็นกิจกรรมหลัก	5. ใช้เทคนิคการเรียนโดยใช้การจำเป็นหลัก
6. มีเสริมแรงหรือให้รางวัลมากกว่าการลงโทษมีการใช้แรงจูงใจภายใน	6. มุ่งเน้นการให้รางวัลภายนอก เช่น เกรด แรงจูงใจภายนอก
7. ไม่เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการจนเกินไป	7. เคร่งครัดกับมาตรฐานทางวิชาการมาก
8. มีการทดสอบเล็กน้อย	8. มีการทดสอบสม่ำเสมอเป็นระยะๆ
9. มุ่งเน้นการทำงานแบบร่วมมือ	9. มุ่งเน้นการแข่งขัน
10. สอนโดยไม่ยึดติดกับห้องเรียน	10. สอนในขอบเขตของห้องเรียน
11. มุ่งสร้างสรรค์ ประสบการณ์ใหม่ให้นักเรียน	11. เน้นย้ำประสบการณ์ใหม่เพียงเล็กน้อย
12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการและทักษะด้านจิตพิสัยเท่าเทียมกัน	12. มุ่งเน้นความรู้ทางวิชาการเป็นสำคัญ ละเลยความรู้สึกรหรือทักษะทางด้านจิตพิสัย
13. มุ่งเน้นการประเมินกระบวนการเป็นสำคัญ	13. ประเมินกระบวนการเล็กน้อย

3.6 ร่วมเรียนรู้กับผู้เรียน

เมื่อครูอยู่บนเวทีของการแสดงในบทครู การจัดการเรียนการสอนในแต่ละบท มีผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นความตื่นเต้น ความสนุกที่อยากจะเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน และท้ายที่สุดคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนนั้นมีความแตกต่างกันตามไปด้วย

บทบาทของครูในรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน 5 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทล้วนมีจุดเด่นและจุดด้อย รวมถึงความสอดคล้องกับยุคสมัยที่แตกต่างกัน ซึ่งควรที่จะพิจารณาในการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

3.7 การเรียนรู้มีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการ การเกิดการเรียนรู้ของบุคคลจะมีกระบวนการของการเรียนรู้จากการไม่รู้ไปสู่การเรียนรู้ 5 ขั้นตอน คือ

- (1) มีสิ่งเร้ามากระตุ้นบุคคล
- (2) บุคคลสัมผัสสิ่งเร้าด้วยประสาททั้ง 5
- (3) บุคคลแปลความหมายหรือรับรู้สิ่งเร้า
- (4) บุคคลมีปฏิกิริยาตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งเร้าตามที่รับรู้
- (5) บุคคลประเมินผลที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า

การเรียนรู้เริ่มเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้า (Stimulus) มากระตุ้นบุคคล ระบบประสาทจะตื่นตัวเกิดการรับสัมผัส (Sensation) ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 แล้วส่งกระแสประสาทไปยังสมองเพื่อแปลความหมายโดยอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นการรับรู้ (Perception) ใหม่ อาจสอดคล้องหรือแตกต่างไปจากประสบการณ์เดิม แล้วสรุปผลของการรับรู้ นั้น เป็นความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Concept) และมีปฏิกิริยาตอบสนอง (Response) อย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งเร้า ตามที่รับรู้ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงว่า เกิดการเรียนรู้แล้ว

3.8 การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะแต่การเรียนรู้อาศัยวุฒิภาวะ

วุฒิภาวะ คือ ระดับความเจริญเติบโตสูงสุดของพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคลแต่ละวัยที่เป็นไปตามธรรมชาติ แม้ว่าการเรียนรู้จะไม่ใช่วุฒิภาวะแต่การเรียนรู้ต้องอาศัยวุฒิภาวะด้วย เพราะการที่บุคคลจะมีความสามารถในการรับรู้หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้ามากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นมีวุฒิภาวะเพียงพอหรือไม่

3.9 การเรียนรู้เกิดได้ง่าย ถ้าสิ่งที่ยเรียนเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน

การเรียนรู้สิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน คือ การเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะเรียนหรือสนใจจะเรียน เหมาะกับวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนและเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียน การเรียนในสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียนย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าการเรียนในสิ่งที่ผู้เรียนไม่ต้องการหรือไม่สนใจ

3.10 การเรียนรู้แตกต่างกันตามตัวบุคคลและวิธีการในการเรียน

ในการเรียนรู้สิ่งเดียวกัน บุคคลต่างกันอาจเรียนรู้ได้ไม่เท่ากันเพราะบุคคลอาจมีความพร้อมต่างกัน มีความสามารถในการเรียนต่างกัน มีอารมณ์และความสนใจที่จะเรียนต่างกันและมีความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียนต่างกัน

ในการเรียนรู้สิ่งเดียวกัน ถ้าใช้วิธีเรียนต่างกัน ผลของการเรียนรู้อาจต่างกันน้อยต่างกันได้ และวิธีที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้มากสำหรับบุคคลหนึ่งอาจไม่ใช่วิธีเรียนที่ทำให้อีกบุคคลหนึ่งเกิดการเรียนรู้ได้มากเท่ากับบุคคลนั้นก็ได้

3.11 การถ่ายโยงการเรียนรู้

การถ่ายโยงการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ การถ่ายโยงการเรียนรู้ทางบวก (Positive Transfer) และการถ่ายโยงการเรียนรู้ทางลบ (Negative Transfer)

การถ่ายโยงการเรียนรู้ทางบวก (Positive Transfer) คือ การถ่ายโยงการเรียนรู้ชนิดที่ผลของการเรียนรู้งานหนึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อีกงานหนึ่งได้เร็วขึ้น ง่ายขึ้น หรือดีขึ้น การถ่ายโยงการเรียนรู้ทางบวก มักเกิดจาก

- (1) เมื่องานหนึ่ง มีความคล้ายคลึงกับอีกงานหนึ่ง และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้งานแรกอย่างแจ่มแจ้งแล้ว
- (2) เมื่อผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานหนึ่งกับอีกงานหนึ่ง
- (3) เมื่อผู้เรียนมีความตั้งใจที่จะนำผลการเรียนรู้งานหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับการเรียนรู้อีกงานหนึ่ง และสามารถจำวิธีเรียนหรือผลของการเรียนรู้งานแรกได้อย่างแม่นยำ
- (4) เมื่อผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยชอบที่จะนำความรู้ต่าง ๆ ที่เคยเรียนรู้มาก่อน มาลองคิดทดลองจนเกิดความรู้ใหม่ ๆ

การถ่ายโยงการเรียนรู้ทางลบ (Negative Transfer) คือการถ่ายโยงการเรียนรู้ชนิดที่ผลของการเรียนรู้งานหนึ่งไปขัดขวางทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อีกงานหนึ่งได้ช้าลง หรือยากขึ้นและไม่ได้ดีเท่าที่ควร การถ่ายโยงการเรียนรู้ทางลบ อาจเกิดขึ้นได้ 2 แบบ คือ

- (1) แบบตามรบกวน (Proactive Inhibition) ผลของการเรียนรู้งานแรกไปขัดขวางการเรียนรู้งานที่ 2
- (2) แบบย้อนรบกวน (Retroactive Inhibition) ผลการเรียนรู้งานที่ 2 ทำให้การเรียนรู้งานแรกน้อยลง

เมื่องาน 2 อย่างคล้ายกันมาก แต่ผู้เรียนยังไม่เกิดการเรียนรู้งานใดงานหนึ่งอย่างแท้จริงก่อนที่จะเรียนอีกงานหนึ่ง ทำให้การเรียนงาน 2 อย่างในเวลาใกล้เคียงกันเกิดความสับสน

เมื่อผู้เรียนต้องเรียนรู้งานหลายๆ อย่างในเวลาติดต่อกัน ผลของการเรียนรู้งานหนึ่งอาจไปทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในการเรียนรู้อีกงานหนึ่งได้

3.12 การนำความรู้ไปใช้

- (1) ก่อนที่จะให้ผู้เรียนเกิดความรู้ใหม่ ต้องแน่ใจว่า ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับความรู้ใหม่มาแล้ว

- (2) พยายามสอนหรือบอกให้ผู้เรียนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง

- (3) ไม่ลงโทษผู้ที่เรียนเร็วหรือช้ากว่าคนอื่น ๆ และไม่มุ่งหวังว่าผู้เรียนทุกคนจะต้องเกิดการเรียนรู้ที่เท่ากันในเวลาเท่ากัน

(4) ถ้าสอนบทเรียนที่คล้ายกัน ต้องแน่ใจว่าผู้เรียนเข้าใจบทเรียนแรกได้ดีแล้วจึงจะสอนบทเรียนต่อไป

(5) พยายามชี้แนะให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของบทเรียนที่มีความสัมพันธ์กัน

3.13 ลักษณะสำคัญ ที่แสดงให้เห็นว่ามีการเรียนรู้เกิดขึ้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ

(1) มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างคงทน ถาวร
(2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต้องเป็นผลมาจากประสบการณ์ หรือการฝึก การปฏิบัติซ้ำ ๆ เท่านั้น

(3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวจะมีการเพิ่มพูนในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกและความสามารถทางทักษะทั้งปริมาณและคุณภาพ

3.14 สิ่งที่ครูมืออาชีพต้องปรับปรุง

การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งสภาพสังคม การเรียนรู้ วิธีการคิด และ การดำรงชีวิตที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้ที่จะฝึกตนเองให้เป็นครูมืออาชีพจึงต้องมีการปรับเปลี่ยน ดังนี้

(1) มีความรักใคร่รู้ด้านการเรียนการสอน (ฉันทะ) การพยายามพัฒนาตนเองด้านศาสตร์และศิลป์ (วิริยะ) การสอนจะทำให้ครูอยู่ในบรรยากาศของความเป็นวิชาการอย่างสม่ำเสมอ ชอบอ่าน ชอบคิด ชอบเขียน ชอบพูด และชอบนำความรู้และสิ่งต่างๆ ที่ได้รับมาปรับใช้ในห้องเรียน(จิตตะ) และหมั่นทบทวนความรู้และทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนจะทำให้ครูรู้สึกหลงใหลใคร่รู้สิ่งต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน (วิมังสา)

(2) รักและยุติธรรมกับผู้เรียน ความรักมักทำให้คนเรียนรู้ที่จะให้อย่างบริสุทธิ์ใจ ปราศจากอคติ ครอบงำการแสดงความรักกับผู้เรียนทำได้ง่ายๆ เช่น การลูบหัว การตบไหล่เบาๆ การยิ้ม การใช้คำพูดเชิงบวก การชมเชย นอกจากมีความรักแล้วยังต้องยุติธรรมกับผู้เรียนทุกคน ฝึกมองโลกในแง่บวกและต้องมีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่า ผู้เรียนทุกคนมีศักยภาพและพร้อมที่จะพัฒนาได้ ทั้งนี้ตามแต่ศักยภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคล

(3) รักการสอนและพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้ให้เท่าทันกับผู้เรียนยุคใหม่ต้องใส่ใจคุณภาพ การสอน รู้จักสืบเสาะค้นคว้าหาความรู้ เทคนิค วิธีการใหม่ๆ มาปรับใช้ในชั้นเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสนุกกับ กิจกรรมและผู้สอนยังได้นำความรู้ใหม่มาทดลองใช้เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

(4) ทำความเข้าใจปรัชญาการศึกษา เมื่อมองเห็นปรัชญาก็จะเข้าใจเป้าหมายและวิธีการที่จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการเรียนการสอน เช่น หลักสูตรการศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญต่อการออกแบบและพัฒนาการเรียนการสอน

(5) ปรับเปลี่ยนความคิด คือการปรับความเชื่อว่าการศึกษาที่ดีเริ่มจากคุณภาพครู ครูเท่านั้นคือผู้ที่จะ เปลี่ยนโลก เปลี่ยนสังคมโดยรวมให้ดีขึ้น เพราะครูคือวิศวกรทางสังคมที่วางรากฐานให้กับสังคมทั้งปัจจุบัน และ อนาคต หากรากฐานไม่ดีแล้วย่อมมา ไปสู่ความเสื่อมในที่สุด

(6) เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ เช่น การอบรม การสัมมนา การประชุมวิชาการ การ เขียนบทความวิชาการ การสื่อสารผ่านเครือข่าย การร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับแวดวงวิชาชีพครู และที่สำคัญ พยายามลดงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อที่จะได้มีเวลาอยู่กับชั้นเรียนและพัฒนากิจกรรม การเรียนรู้ ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 การปรับเปลี่ยนความคิดของครูมืออาชีพ ต้องตระหนักถึง ความสำคัญของการเรียนการสอนเป็นสำคัญ โดยต้องมุ่งพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อนำไปสู่คุณภาพของผู้เรียน ซึ่งการปฏิรูปตนเองสู่การเป็นครูมืออาชีพนั้น ต้องเริ่มจากสิ่งทำได้ด้วยตนเองและปฏิบัติแบบเรียบง่าย ขอเพียงมุ่งมั่นและใส่ใจที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการศึกษา การออกแบบและ พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล กลไกการปฏิรูปตนเองทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้เริ่ม ที่การปรับความคิดของครูและนำไปลงมือปฏิบัติที่ห้องเรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็น การอ่าน การเขียน การคำนวณ การคิดแก้ปัญหา การร่วมมือกันทำงาน ผ่านการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพเช่นนี้ เรียกว่าเป็นสภาพแห่งการเรียนรู้ในโลกแห่งการเรียนรู้

4. วิธีการสอนที่เหมาะสมในยุค 4.0

วิสัยทัศน์เชิงนโยบายนี้ มาอธิบายในภาพรวมของระบบการศึกษาไทย เราก็สามารถแบ่งได้เป็นยุคทั้ง 4 ยุคได้ดังนี้

4.1 การศึกษา ใน ยุค Thailand 1.0 ด้วยความที่เป็นยุคที่เพิ่งเริ่มต้นวางระบบการศึกษา ทำให้ ประชาชนที่มีความรู้มีจำนวนจำกัด ครูที่สอนตามโรงเรียนต่าง ๆ นับว่าเป็นบุคคลหนึ่งที่มีความรู้สูงในชุมชน การเรียนรู้ในโรงเรียนส่วนใหญ่จึงเน้นการบอกเล่าโดยครูผู้สอนเป็นหลัก

4.2 การศึกษา ใน ยุค Thailand 2.0 เป็นยุคที่มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเหลือครูผู้สอนในการ จัดการเรียนการสอน มีการจัดทำสื่อการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจใน เนื้อหาวิชามากขึ้น แต่ครูผู้สอนก็ยังเป็นหลักในการถ่ายทอดความรู้อยู่

4.3 การศึกษา ใน ยุค Thailand 3.0 จากการที่มีการพัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้ทุกคน สามารถสืบค้นข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ผ่านคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์พกพาได้มากมาย ทำให้ยุคนี้ เป็นของการ สืบค้น การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ครูเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้แนะนำ มีการใช้สื่อ สังคมออนไลน์ (Social Media) เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น แต่มีการ กลั่นกรองค่อนข้างน้อย

4.4 การศึกษา ใน ยุค Thailand 4.0 เป็นยุคที่ต่อเนื่องจากยุคที่แล้ว เนื่องจากการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีที่สูงขึ้น และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ส่งผลให้เกิดการนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้และส่งเสริมการเรียนรู้ มีการใช้สื่อและสังคมออนไลน์ที่มีวิจาร์ณญาณมากขึ้น สร้างมูลค่า สร้างนวัตกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของตัวเอง ซึ่งบทบาทของครูในยุคนี้จะต้องเป็นโค้ชที่ช่วยที่ช่วยส่งเสริมองค์ความรู้ที่ผู้เรียนเกิดการจากเรียนรู้ด้วยตัวเอง

5. เน้นการก้าวสู่ขั้นของกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning

กระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning คือ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ โดยมีครูคอยเป็นโค้ชให้มากกว่าจะถ่ายทอดความรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนมีความคงทนในความรู้ได้ถึงกว่า 100% เพราะเป็นขั้นของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนนั้นเกิดองค์ความรู้ได้ด้วยตัวเองจากการกระทำต่าง ๆ ซึ่งองค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้นี้เองจะทำให้ผู้เรียนเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรม

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับนักเรียนทุกระดับ ทั้งการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก และการเรียนรู้แบบกลุ่มใหญ่ McKinney (2008) ได้เสนอตัวอย่างรูปแบบหรือเทคนิค การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ได้ดี (สถาพร พงษ์พิทกุล, 2558: 14-16) ได้แก่

5.1 การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think-Pair-Share) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดแต่ละคน ประมาณ 2-3 นาที (Think) จากนั้นให้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนอีกคน 3-5 นาที (Pair) และนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (Share)

5.2 การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning group) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดเป็นกลุ่มๆ ละ 3-6 คน

5.3 การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (Student-led review sessions) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้และพิจารณาข้อสงสัยต่าง ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูจะคอยช่วยเหลือกรณีที่มีปัญหา

5.4 การเรียนรู้แบบใช้เกม (Games) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนนำเกมเข้าบูรณาการในการเรียนการสอน ซึ่งใช้ได้ทั้งในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงาน และหรือขั้นการประเมินผล

5.5 การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to videos) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวิดีโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายกลุ่ม

5.6 การเรียนรู้แบบโต้เถียง (Student debates) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

5.7 การเรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (Student generated exam questions) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

5.8 การเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย (Mini-research proposals or project) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่อิงกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้ เรียนรู้ตามแผน สรุปความรู้หรือสร้างผลงาน และสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรืออาจเรียกว่าการสอนแบบโครงงาน (project-based learning) หรือ การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning)

5.9 การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

5.10 การเรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (Keeping journals or logs) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบันทึกที่เขียน

5.11 การเรียนรู้แบบการเขียนจดหมายข่าว (Write and produce a newsletter) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าว อันประกอบด้วย บทความ ข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสาร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วแจกจ่ายไปยังบุคคลอื่น ๆ

5.12 การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (Concept mapping) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอด และความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิด โดยใช้เส้นเป็นตัวเชื่อมโยง อาจจัดทำเป็นราย

6. รูปแบบการสอนในศตวรรษที่ 21

เราทุกคนต่างทราบว่า การปรับเปลี่ยนการศึกษาของไทยเป็นเรื่องยาก แต่ก็เชื่อว่าไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ การปรับเปลี่ยนไม่ใช่เป็นหน้าที่การทำงานของครูเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน โดยการส่งเสริมกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ พัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้กับครูผู้สอนและนักเรียน เพื่อเป็นพลังที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงการศึกษา การสร้างสรรค์การเรียนรู้สำหรับยุคโลกาภิวัตน์นี้ มิได้ต้องการครูที่เก่งกาจเกินมนุษย์แต่อย่างใด แต่ต้องการครูที่ตระหนักถึงภาระหน้าที่ของคำว่า “ครู (TEACHERS)” ครูที่มีสัมผัสที่ดีกับศิษย์ เข้าใจธรรมชาติของศิษย์ และทำให้ศักยภาพที่มีอยู่แล้วอย่างเต็มที่ในตัวศิษย์แต่ละคนได้ฉายแววออกมาอย่างเต็มที่ ซึ่งครูทุกคนทุกระดับสามารถพัฒนาตนเองเป็นครูมืออาชีพได้ หากครูมีการตื่นตัวในการพัฒนาตนเองและเตรียมความพร้อมเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง เปิดใจให้กว้าง มีใจเป็นกลาง พยายามเรียนรู้อย่างเท่าทันและรอบรู้ มีมุมมองอย่างเชื่อมโยง ในการสังเคราะห์ วิเคราะห์ ถึงความเป็นจริงในสังคม มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล และความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ที่สำคัญยิ่งอีกประการสำหรับครูยุคใหม่คือจะต้องมีความอดทน เพราะผลงานของครูจะบังเกิดผลแก่

ศิษย์และงานที่ยิ่งใหญ่ของครูคือ การสอนคนซึ่งเป็นงานเพื่อสังคมมนุษย์ ด้วยภาระที่หนักหน่วงเช่นนี้ ผู้เป็นครูจึงควรเชื่อและนับถือตนเอง เชื่อในคุณค่าของสิ่งที่ครูกำลังพยายามทำให้สำเร็จนั้น คือ สอนให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ เพื่อจะสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ทั้งหลายทั้งปวง และพึงระลึกเสมอว่า นอกจากการที่ผู้เรียนจะเรียนรู้หรือจดจำเนื้อหาได้มากน้อยต่างกันตามแต่ละบุคคลไปแล้วนั้น สิ่งที่ผู้เรียนจะยังคงจำได้คือ ครูและความเป็นครูของครูนั่นเอง (เสริมศรี ไชยศรี, 2539 : 12)

7. ทักษะสำคัญของผู้เรียนที่จำเป็น

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น บางครั้งจึงเป็นการยากที่จะส่งเสริมให้เด็กหรือครูคิดได้หรือมองเห็นในจิตใจ การเป็นครู มีภาระหน้าที่สอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนนั้นไม่ว่าจะดำเนินการได้ตามหลักการและทฤษฎีที่เคยเรียนมาได้หมดทุกประการ มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เราจะรำพึงรำพันกับตนเองว่าทำไมไม่สามารถปฏิบัติได้ตามที่ตนเองรำเรียนมา ต้องมีการศึกษาหาวิธีแก้ปัญหาอยู่เสมอไม่รู้จัก ความคิดสร้างสรรค์ เกิดจากความสามารถ 3 ประการ ซึ่งสามารถพัฒนาได้ในตัวนักเรียนแต่ควรใช้และพัฒนาให้เกิดความสมดุลกัน (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2531 : 46) คือ

(1) ความสามารถในการสังเคราะห์ (Synthetic ability) คือ ความสามารถที่จะคิดอะไรได้มากกว่าสิ่งที่เห็นอยู่เป็นปกติ ได้อะไรใหม่ ๆ ขึ้นมาซึ่งคนอื่นมองไม่เห็น เช่น เห็นสายไฟ เห็นแผ่นพลาสติก เห็นมอเตอร์ อาจจะจับรวมกันเป็นพัดลมได้

(2) ความสามารถในการวิเคราะห์ (Analytical ability) คือความสามารถในการคิดแยกแยะออกเป็นส่วน ๆ มีการประเมินผล มองเห็นจุดดี คิดนำจุดดีไปใช้ประโยชน์

(3) ความสามารถในทางปฏิบัติ (Practical ability) คือ ความสามารถในการเปลี่ยนทฤษฎีเป็นปฏิบัติ หรือเปลี่ยนความคิดเชิงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

8. สรุป

การศึกษาไทยในโลกหลังยุคใหม่นี้ การศึกษาต้องฝึกผู้เรียนให้เข้าใจถึงความเป็นมนุษย์ชาติ (Humanism in Education) และต้องสามารถพัฒนาจิตสำนึกของผู้เรียนในการค้นคว้าหาความรู้ตลอดเวลา รวมทั้งต้องพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเสาะหาความรู้เพื่อบูรณาการศาสตร์ (A Search for Integration) มีความสามารถในการหยั่งรู้ ว่า สิ่งไหนต้องทำสิ่งไหนควรทำ และทำอะไรให้กับรัฐชาติได้บ้าง (Education for a capacity of discernment) รวมทั้ง ต้องฝึกให้เด็กไทยมีฐานคิดการพัฒนาด้านจิตวิญญาณทางวิทยาศาสตร์ (To Develop Scientific Spirit) ถ้าการศึกษาไทยสามารถทำได้เพียงแค่นี้ที่กล่าวมานี้ คงจะเป็นสายธาราอีกหนึ่งสายที่ ทำให้เด็กไทยสามารถยืนอยู่ในสังคมโลกที่มีกรเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และที่สำคัญสามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ไทยไว้ได้อย่างงดงาม

9. เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2544). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กองการรับสง สิ้นค้า และพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *ศธ. จัดรูปแบบบทใหม่ทันกับเทคโนโลยีสอนเด็ก*. สืบค้นออนไลน์ จาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=34113&Key=hotnews>
- ข่าวสำนักงานรัฐมนตรี 275/2556. (2556). *รมว.ศธ.เปิดการเสวนา ICT เพื่อปฏิรูปการเรียนการสอน*. สืบค้นออนไลน์ จาก <http://www.moe.go.th/websm/2013/aug/275.htm>
- ชาติ แจ่มนุช. (2545). *สอนอย่างไรให้คิดเป็น*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่เสียงเสียง.
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม “คุณภาพผู้เรียนเกิดจากกระบวนการ เรียนรู้”*. สระแก้ว: คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- สุดาพร ลักษณะนิวิน. (2553). *การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง*. สมาคมเครือข่ายการพัฒนาวิชาชีพอาจารย์และองค์กร อุดมศึกษาแห่งประเทศไทย. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2531). *การเรียนการสอนแบบร่วมมือ*. วารสารวิทยาสาร.
- เสริมศรี ไชยสร. (2539). *พื้นฐานการสอน*. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.